

УДК 338.43

І.М. Сачовський

кандидат економічних наук
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника**ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА
В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Висвітлено найважливіші особливості організації сільськогосподарського виробництва на Тернопільщині на внутріобласному рівні в розрізі, зокрема, основних форм господарювання, специфіки окремих районів.

Ключові слова: господарства населення, сільськогосподарські підприємства, рентабельність основних видів сільськогосподарської продукції.

I. Вступ

Агропромисловий комплекс України переживає складний період свого розвитку, чи не визначальною особливістю якого є становлення й постійне вдосконалення нових форм господарювання, динаміка яких, у свою чергу, може виступати одним з найважливіших показників ступеня зрілості ринкових відносин в усіх сферах суспільного виробництва. В цілому питанням розвитку агропромислового комплексу приділяється відповідна увага як на загальнонаціональному, так і, в тій чи іншій мірі, на регіональному рівні, свідченням чого є, зокрема, те місце, яке займають публікації на вказану тематику в економічній літературі. Актуальним, здебільшого стратегічного характеру, його проблемам присвячені дослідження, наприклад, таких відомих учених, як П.Т. Каблук, І.І. Лукінов, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, В.В. Юрчишин, окремі, конкретизовані, їх аспекти знайшли своє відображення в працях таких економістів, як В.В. Горлачук, А.С. Даниленко, Д.С. Добряк, Л.Я. Новаковський, Д.С. Третяк та інших. Водночас, на наш погляд, питанням розвитку агропромислового комплексу в його первинній, низинній ланці – на рівні районів (областей) приділяється недостатньо уваги. Саме ця причина й була однією з визначальних для висвітлення особливостей сільськогосподарського виробництва на Тернопільщині саме з точки зору його специфіки на внутріобласному рівні, в розрізі окремих районів.

II. Постановка завдання

Вихідними положеннями для аналізу специфіки організації сільськогосподарського виробництва в Тернопільській області стали:

1) кожному з основних, існуючих на сьогодні видів землекористування притаманна своя специфічна форма організації виробничих процесів;

2) динаміка сільськогосподарського виробництва в районному масштабі є чи не

визначальним показником його ефективності на обласному, регіональному, загальнонаціональному рівні.

Отже, метою статті є визначити найважливіші особливості організації сільськогосподарського виробництва на Тернопільщині через основні форми господарювання, визначивши специфіку окремих районів області.

III. Результати

Основні показники динаміки сільськогосподарського виробництва в Тернопільській області за період 1990–2011 рр. наведено в табл. 1 (тут і надалі використано дані: Сільське господарство Тернопільської області за 2011 рік. Статистичний збірник. – Тернопіль, 2012). Їх аналіз дає змогу виділити кілька важливих положень. Найбільш узагальнюючим з них є, мабуть, те, що за весь період, який висвітлено, сільське господарство Тернопільщини жодного разу не вийшло на рівень базового 1990-го року. Так, у 1995 р. загальний обсяг виробництва галузі складав 66,5% порівняно з 1990 р. у 2000 р. – 55,3%, у 2005 р. – 55,2%, у 2008 р. – 63,1%, у 2009 р. – 64,4%, у 2010 р. – 61,1%, у 2011 р. він був найвищим – на рівні 76,5%. Хоча в розрізі основних форм господарювання, якими на Тернопільщині, як у цілому по країні, є господарства населення й сільськогосподарські підприємства, картина доволі неоднозначна. З урахуванням вищесказаного, можна виокремити те, що падіння обсягів виробництва у вказаній області зумовлено, в основному, суттєвим скороченням його в сільськогосподарських підприємствах, величина яких, наприклад, у 1995 р. складала лише 53,6% порівняно з 1990 р., тобто зменшилась удвічі, у 2000 р. взагалі знаходилась на рівні 23,4%, у 2005 р. – 29,2%, у 2008 р. – 42,8%, у 2009 р. – 41,9%, у 2010 р. – 40,8%, у 2011 р. – 44,7%. Обсяги ж виробництва в господарствах населення, на що варто звернути увагу, були відносно стабільними й коливалися в межах від 3 102,7 млн грн у 1995 р. до 4 032,6 млн грн у 2011 р.

**Основні показники динаміки розвитку сільськогосподарського виробництва
в Тернопільській області**

Показники	Роки							
	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Валова продукція сільського господарства області в цілому, млн грн	953,4	6341,4	5273,1	5267,8	6019,7	6139,4	5825,6	7295,0
у тому числі – продукція:								
рослинництва, млн грн	5107,9	3525,4	3258,0	3178,3	4134,5	4224,0	3875,1	5379,0
%	53,4	55,6	61,8	60,3	68,7	68,8	66,5	73,7
тваринництва, млн грн	4423,5	2816,0	2015,1	2089,5	1885,2	1915,4	1950,5	1916,0
%	46,6	44,4	38,2	39,7	31,3	31,2	33,5	26,3
Валова продукція господарств населення, млн грн	3490,7	3102,7	3856,5	3731,9	3441,4	3565,5	3443,8	4032,6
у % до загальних обсягів виробництва	36,6	48,9	73,1	70,8	57,2	58,1	59,1	55,3
у тому числі – продукція:								
рослинництва, млн грн	1165,5	1254,1	2073,4	1831,5	1802,6	1916,8	1808,1	2466,2
у % до підсумку	33,4	40,4	53,7	49,1	52,4	53,7	52,5	61,2
тваринництва, млн грн	2325,2	1848,6	1783,1	1900,4	1638,8	1648,7	1635,7	1566,4
у % до підсумку	66,6	59,6	46,3	50,9	47,6	46,3	47,5	38,8
Валова продукція сільськогосподарських підприємств, млн грн	6040,7	3238,7	1416,6	1535,9	2578,3	2573,9	2381,8	3262,4
у % до загальних обсягів виробництва	63,4	51,1	26,9	29,2	42,8	41,9	40,9	44,7
в тому числі – продукція:								
рослинництва, млн грн	3942,4	2271,3	1184,6	1346,8	2331,9	2307,2	2067,0	2912,8
у % до підсумку	65,3	70,1	83,6	87,7	90,4	89,7	86,8	89,3
тваринництва, млн грн	2098,3	967,4	232,0	189,1	246,4	266,7	314,8	349,6
у % до підсумку	34,7	29,9	16,4	12,3	9,6	10,3	13,2	10,7

Другою закономірністю розвитку сільськогосподарського виробництва на Тернопільщині можна вважати те, що період 1990–2011 р. характеризувався наявністю двох протилежних тенденцій – зниженням його обсягів протягом 1990–2005 рр. – з 9531,4 млн грн у 1990 р. до 5267,8 млн грн у 2005 р. – і зростанням у всі наступні роки після 2005 р. – до 7295,0 млн грн у 2011 р., тобто фактично порівняно, у цьому випадку з базовим 2005 р. обсяги виробництва збільшилися в 1,38 рази, а це треба визнати, досить суттєві темпи. І все-таки потрібно виокремити, що вищезазначені тенденції в основному зумовлені змінами динаміки обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Якщо в 1990 р. вони складали близько 6040,7 млн грн, то 2005 р. – лише 1535,9 млн грн. Однак, починаючи з 2005 р. в цілому має місце досить чітко виражена тенденція неухильного зростання обсягів виробництва насамперед у сільськогосподарських підприємствах – до 3262,4 млн грн у 2011 р., тобто в 2,1 рази.

Наведені вище абсолютні показники суттєво позначились й на структурі сільськогосподарського виробництва у Тернопільській області в розрізі основних форм господарювання протягом періоду, який висві. Якщо в 1990 р. питома вага колгоспів представлена у 63,4% загальних обсягів продукції (відповідно населення 36,6%), то у 2011 р. структура виробництва в області мала такий вигляд: господарства населення – 55,3%, сільськогосподарські підприємства – 44,7%, хоча з великою долею ймовірності можна припустити, що тенденція зростання питомої ваги останніх збережеться й надалі.

У контексті всього вищезазначеного окремої уваги заслуговує й визначення структури

виробництва на Тернопільщині в розрізі основних галузей сільського господарства. Тут найбільш цікавими є такі особливості:

по-перше, суттєва зміна співвідношень у питомій вазі рослинництва і тваринництва в 2011 р. порівняно з 1990 р. в цілому по сільському господарству області. Якщо в 1990 р. питома вага рослинницької галузі складала 53,4%, тваринницької – 46,6%, то у 2011 р. – 73,7% і 26,3% відповідно, тобто, узагальнюючи, можна констатувати, що рослинництво стає визначальною галуззю сільського господарства Тернопільщини;

по-друге, наведені цифри стосовно специфіки структури сільськогосподарського виробництва в цілому по області мають усереднений характер. У розрізі основних форм господарювання картина доволі неоднозначна. Так, очевидно слід виокремити те, що у 1990 р. в господарствах населення співвідношення питомої ваги рослинництва й тваринництва було 33,4% і 66,6%, а в колгоспах – 65,3% і 34,7% відповідно, тобто мала місце суттєва різниця. Водночас до 2011 р. у господарствах населення області питома вага рослинництва збільшилася до 61,2%, а тваринництва зменшилася до 38,8%. Співвідношення ж питомої ваги вказаних галузей у сільськогосподарських підприємствах радикальних змін не зазнали, хоча не можна не відмітити, що до 2011 р. питома вага рослинництва в них збільшилася до 89,3% за рахунок значного зменшення її тваринництва – з 34,7%, до 10,7% у 2011 р.

Наведені в табл. 1 дані і їх аналіз носять узагальнюючий характер. Їх конкретизація вимагає, зокрема, аналізу специфіки сільськогосподарського виробництва на Тернопільщині в розрізі районів (табл. 2).

Таблиця 2

Структура сільськогосподарського виробництва Тернопільської області в 2011 р.

	Валова продукція, всього		у тому числі:			
			господарств населення		сільсько-господарських підприємств	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Всього по області.....	7295,0	100,0	4032,6	100,0	3262,4	100,0
у тому числі по районах:						
Бережанський.....	192,1	2,6	152,5	3,7	39,6	1,2
Борщівський.....	497,2	6,8	332,3	8,2	164,9	6,1
Бучацький.....	461,6	6,3	252,0	6,2	209,6	6,4
Гусятинський.....	690,1	9,5	315,7	7,8	374,4	11,4
Заліщицький.....	439,3	6,0	277,2	6,9	162,1	5,4
Збаразький.....	466,8	6,4	267,1	6,6	199,7	6,1
Зборівський.....	392,5	5,4	239,9	5,9	152,6	5,1
Козівський.....	390,0	5,3	225,9	5,6	164,1	5,0
Кременецький.....	412,7	5,7	294,1	7,3	118,6	4,6
Лановецький.....	397,8	5,5	185,3	4,6	212,5	6,5
Монастирський.....	196,4	2,7	137,3	3,4	59,1	2,3
Підволочиський.....	595,2	8,2	267,1	6,6	328,1	5,5
Підгаєцький.....	197,4	2,7	105,6	2,6	91,8	2,8
Теребовлянський.....	660,1	9,0	320,3	7,9	339,8	11,4
Тернопільський.....	500,5	6,9	273,0	6,8	227,5	6,9
Чортківський.....	487,1	6,7	190,2	4,7	296,9	9,6
Шумський.....	310,6	4,3	189,6	5,2	121,0	3,7

Перша особливість внутріобласної структури виробництва продукції сільського господарства, як свідчать дані табл. 2, полягає у досить значних розбіжностях у абсолютних показниках обсягів сільськогосподарського виробництва між окремими районами. Так, наприклад, якщо у 2011 р. у сільському господарстві Бережанського району було вироблено продукції на суму в 192,1 млн грн, то в Гусятинському – на 690,1 млн грн, або в 3,59 рази більше. Аналогічні, відносно високі, показники загальних обсягів сільськогосподарського виробництва мали місце в Теребовлянському – 660,1 млн грн і Підволочиському – 595,2 млн грн районах. Але вказана особливість, цілком допустима й природна, скоріше виняток у загальній структурі сільськогосподарського виробництва на Тернопільщині. Тому наступною особливістю можна вважати рівномірність розподілу загальних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в розрізі окремо взятих районів. У більшості випадків питома вага їх знаходилася у межах приблизно 5,3%–6,9%.

По суті, окремою, третьою, особливістю можна вважати й те, що представлена специфіка загальних обсягів сільськогосподар-

ського виробництва поширюється й на його структурні підрозділи – господарства населення і сільськогосподарські підприємства. Наприклад, якщо в господарств населення Підгаєцького району обсяги виробництва склали 105,6 млн грн, то в Борщівському тоді ж 332,3 млн грн, або в 3,16 рази більше. Але це скоріш за все окремо взята особливість, виняток на тлі загальної картини сільськогосподарського виробництва господарств населення, в тому числі. Хоча, що стосується сільськогосподарських підприємств, тут картина більш яскраво виражена. Адже в сільськогосподарських підприємствах Бережанського району обсяги виробництва склали всього 39,6 млн грн, тоді як у Гусятинському районі – 374,4 млн грн, або в 9,58 разів більше. Таким особливим є органічне поєднання двох суперечливих особливостей структури сільськогосподарського виробництва в Тернопільській області.

Відповідно до вищезазначеного дещо деталізуємо структуру виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, а саме у господарствах населення Тернопільщини (табл. 3).

Таблиця 3

Питома вага господарств населення у загальних обсягах виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в 2011 р., у (%)

	Зернові культури	Цукрові буряки	Картопля	Овочі	М'ясо	Молоко
У цілому по області	21,9	11,4	93,4	88,2	73,2	91,0
у тому числі по районах:						
Бережанський	32,6	81,8	99,9	93,0	87,5	98,2
Борщівський	27,9	15,3	99,8	99,4	90,5	99,4
Бучацький	15,6	23,2	100,0	100,0	75,1	79,0
Гусятинський	21,7	8,6	60,5	97,7	65,2	99,9
Заліщицький	21,9	11,8	99,9	99,4	74,1	99,9
Збаразький	24,7	23,2	97,8	65,4	81,3	88,7
Зборівський	19,5	27,5	99,9	99,3	62,9	96,2
Козівський	22,2	11,4	99,6	98,2	91,7	90,4
Кременецький	41,9	6,9	99,9	100,0	97,9	99,9
Лановецький	13,0	12,3	100,0	100,0	66,1	68,3

	Зернові культури	Цукрові буряки	Картопля	Овочі	М'ясо	Молоко
Монастирський	19,0	95,2	100,0	100,0	96,0	99,3
Підволочиський	17,9	10,2	99,5	86,9	80,1	85,3
Підгаєцький	26,5	4,8	97,8	98,6	96,5	99,6
Теребовлянський	20,6	12,3	95,7	69,4	79,1	85,5
Тернопільський	24,3	4,6	97,1	62,2	28,8	82,0
Чортківський	19,9	10,2	85,9	95,0	74,4	94,5
Шумський	27,4	10,6	98,5	100,0	96,4	99,1

Перш за все звертає на себе увагу існування суттєвої різниці в показниках питомої ваги тих чи інших видів продукції господарств населення в загальних її обсягах у цілому по області. Так, наприклад, питома вага господарств населення у виробництві цукрових буряків складає лише 11,4% його загальної обсягу, низька вона й у вирощуванні зернових культур – близько 21,9%, тоді як виробництво картоплі практично повністю (93,4%) сконцентроване саме в господарствах населення, де, крім того, виробляється 91,0% загальної величини надоїв молока і приблизно 88,2% загальних обсягів вирощених овочів. У розрізі районів картина більш наочна. Так, у Бучацькому, Лановецькому й Монастирському районах у господарствах населення виробляється весь (100,0%) обсяг вирощуваних картоплі й овочів, фактично аналогічна (на рівні 99,9%) картина спостерігається в Борщівському, Заліщицькому, Зборівському, Кременецькому, Шумському районах, хоча не можна не зауважити, що водночас у Гусятинському районі в господарствах населення виробляється приблизно 60,5% загальних обсягів виробництва картоплі. Окремого аналізу потребує й специфіка виробництва цукрових буряків. Перш за все звертає на себе увагу наявність суттєвих перепадів у показниках питомої ваги господарств населення у їх виробництві в розрізі окремих районів – від 4,6% у Тернопільському до 81,8% у Бережанському й, по суті, їх відсутність при виробництві зернових культур. Перша з вказаних особливостей в цілому характерна й для виробництва м'яса – якщо в Тернопільському районі в господарствах населення виробляється лише 28,8% загальних обсягів м'ясної продукції, то в багатьох (Бережанський, Борщівський, Гусятинський та ін.) питома вага їх знаходиться приблизно на рівні 99,9%.

Такими є найважливіші особливості виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в господарствах населення Тернопільщини.

Щодо питання аналізу специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств передусім зауважимо, що найважливіші її особливості було вже проаналізовано на основі табл. 1. Тому окремо зробимо акцент на питанні їх основних організаційних форм, що є виправданим і актуальним передусім з огляду на те, що в кожній з них своя специ-

фічна форма організації виробничих процесів, їх кількість і співвідношення, в кінцевому підсумку, є чи не основними показниками того, наскільки державна політика з підтримки розвитку, зокрема, сільськогосподарських підприємств відповідає особливостям того чи іншого регіону, області, району, інтересам конкретного товаровиробника.

З урахуванням вищесказаного визначимо кількісні характеристики функціонування сільськогосподарських підприємств Тернопільщини на сучасному етапі їх розвитку (табл. 4).

На основі наведених у табл. 4 даних можна зробити ряд висновків, найважливішим з яких є:

по-перше, звертає на себе увагу незначна, по суті, кількість сільськогосподарських підприємств державної форми власності – всього 6 одиниць з наявних 451;

по-друге, з 445 сільськогосподарських підприємств недержавної форми власності 212 (або 47,6%) – це приватні (приватно-орендні) підприємства; значне місце займають і господарські товариства – їх у 2011 році налічувалося 168 одиниць або 37,7% від загальної кількості недержавних підприємств, тобто, в кінцевому підсумку, саме підприємства вищезазначених організаційно-правових форм є домінуючими; в контексті вищесказаного вважаємо за доцільне виокремити, що виробничих кооперативів однієї, як свідчить досвід й інших регіонів, з найбільш прогресивних і високо-ефективних форм господарювання в Тернопільській області у 2011 році налічувалося лише 4 одиниці, з яких 2 знаходилися в одному районі – Зборівському;

по-третє, особливістю функціонування сільськогосподарських підприємств на Тернопільщині на внутріобласному рівні можна вважати й широкий діапазон їх кількості в розрізі тих чи інших районів. Так, у Підгаєцькому районі в 2011 році налічувалося всього 9 сільськогосподарських підприємств, а в Теребовлянському – 51;

по-четверте, в контексті вищесказаного слід відмітити окремо й наявність значних розбіжностей у кількості вказаних основних форм недержавних підприємств у розрізі районів: якщо в Збаразькому з 26 наявних сільськогосподарських підприємств господарських товариств налічувалося 18 одиниць і лише 5 – приватних (приватно-орендних) підприємств, то в Чортківському звор-

тна картина: з 39 функціонуючих підприємств налічувалося лише 9 господарських

товариств, тоді як загальна кількість приватних (приватно-орендних) становила 25.

Таблиця 4

Розподіл сільськогосподарських підприємств Тернопільської області за формами власності, за 2011 р.

	Види організаційно-правових формувань						Всього
	Недержавні	з них				Державні	
		господарські товариства	приватні підприємства	виробничі кооперативи	інші підприємства		
Бережанський	16	4	7	–	5	1	17
Борщівський	32	11	17	–	4	–	32
Бучацький	25	9	14	–	2	–	25
Гусятинський	40	15	21	–	4	1	41
Заліщицький	21	7	12	1	1	–	21
Збаразький	26	18	5	–	3	–	26
Зборівський	24	9	10	2	3	–	24
Козівський	19	7	9	–	3	–	19
Кременецький	18	7	8	–	3	–	18
Лановецький	23	6	13	–	4	–	23
Монастирський	12	5	6	–	1	1	13
Підволочиський	23	13	5	–	5	–	23
Підгаєцький	9	6	2	–	1	–	9
Теребовлянський	51	15	29	–	7	–	51
Тернопільський	41	18	19	1	3	1	42
Чортківський	39	9	25	–	5	1	40
Шумський	16	5	10	–	1	–	16
м. Тернопіль	10	4	–	–	6	1	11
Всього по області	445	168	212	4	61	6	451

Такими є найважливіші, найбільш очевидні й узагальнюючі характеристики специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств Тернопільщини в сучасних умовах. І якщо їх висвітлення носить організаційно-правовий статус, то аналіз рівня рентабельності виробництва найважливіших видів сільськогосподарської продукції економічний підтекст (табл. 5).

Один з визначальних висновків з аналізу даних табл. 5 полягає в тому, що рівень рентабельності виробництва основних видів продукції рослинництва значно вищий, ніж тваринництва. Якщо в сільськогосподарських підприємствах недержавної форми власності рівень рентабельності рослинництва у 2011 році знаходився на рівні 31,0%, а тваринництва – лише 5,1%, то в державних підприємствах – 4,8% і мінус 42,2% відповідно.

Таблиця 5

Рівень рентабельності (збитковості) виробництва основних видів продукції в сільськогосподарських підприємствах Тернопільщини в 2011 році, у (%)

	Сільськогосподарські підприємства					
	Недержавні	у тому числі:				Державні
		господарські товариства	приватні підприємства	виробничі кооперативи	інші підприємства	
Сільське господарство в цілому	27,5	27,0	28,0	73,1	30,3	4,1
у тому числі:						
продукція рослинництва	31,0	30,1	32,2	73,1	32,1	4,8
зокрема:						
зернові культури	20,8	11,6	32,5	62,9	32,9	9,1
цукрові буряки	52,9	54,1	51,8	–	6,3	–2,7
картопля	6,0	12,5	5,3	–	–	60,0
соняшник	45,2	38,1	61,2	–	41,1	–
соя	17,2	1,8	54,2	182,4	41,5	41,6
ріпак	38,2	39,1	36,7	120,4	29,1	13,5
овочі	5,1	17,9	5,7	–	–30,0	–
плоди	342,6	373,3	5,3	–	–	12,9
продукція тваринництва	5,1	3,3	6,3	–	15,2	–42,2
зокрема:						
м'ясо:						
великої рогатої худоби	–10,9	–14,5	–10,1	–	6,9	–
свиней	–3,4	–8,7	–1,4	–	–8,3	–42,2
птиці	35,6	9,9	94,6	–	–	–
молоко	22,1	16,9	28,7	–	35,2	–
яйця	5,5	5,5	–	–	–	–

Конкретизуючи наведене, не можна не відмітити окремо суттєві перепади рівня рентабельності виробництва окремих видів продукції рослинництва: якщо в недержавних

підприємствах їх рівень становив, зокрема, у виробництві цукрових буряків 52,9%, то картоплі – лише 5,0%, хоча в сільськогосподарських підприємствах державної форми влас-

ності діаметрально протилежна картина – рівень рентабельності у виробництві цукрових буряків склав мінус 2,7%, а картоплі – 60,0%. Найвища рентабельність досягнута у виробництві плодів у сільськогосподарських підприємствах недержавної форми власності – 342,6% у 2011 році. Продовжуючи аналіз специфіки виробництва, зокрема, основних видів продукції рослинництва можна окремо виділити, хоча й з обов'язковим врахуванням при цьому цілого комплексу причин і обставин, що найвища рентабельність досягнута саме у виробничих кооперативах, яка у 2011 році знаходилася на рівні 73,1%, а найприбутковішим було виробництво сої, рентабельність якої склала 182,4% (для порівняння: в господарських товариствах вона становила всього 1,8%). З продукції ж тваринництва найвища рентабельність досягнута у виробництві м'яса птиці – 35,6% у сільськогосподарських підприємствах недержавної форми власності, хоча це зумовлено її високим рівнем у приватних (приватно-орендних) підприємствах – 94,6% відповідно.

Такою є організаційно-економічна специфіка діяльності сільськогосподарських підприємств Тернопільської області на сучасному етапі розвитку.

IV. Висновки

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити ряд висновків, найважливішими з яких є:

- кожному конкретному періоду розвитку агропромислового комплексу України

- відповідає своя, специфічна, відповідна форма організації виробничих процесів;
- виявлені в процесі аналізу сільськогосподарського виробництва на Тернопільщині тенденції є проявом загальних закономірностей його розвитку на загальнонаціональному рівні;
- однією з найважливіших передумов підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є ступінь адекватності державної політики щодо його підтримки відповідно до особливостей регіону, області, а в кінцевому підсумку, конкретного району;
- виокремити як важливий фактор підвищення ефективності виробництва постійне вдосконалення системи ціноутворення на основні види сільськогосподарської продукції.

Список використаної літератури

1. Гончаров В.М. Шляхи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / В.М. Гончаров, Н.В. Зличенко // Економіка АПК-2012. – № 2. – С. 18–21.
2. Паленичак О.В. Раціональне землекористування в умовах збалансованого розвитку агропромислового виробництва / О.В. Паленичак // Економіка АПК-2012. – № 2. – С. 27–32.
3. Сільське господарство Тернопільської області за 2011 рік. Статистичний збірник. – Тернопіль, 2012.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2013.

Сачовский И.М. К особенностям сельскохозяйственного производства в Тернопольской области

Рассматриваются наиболее важные особенности организации сельскохозяйственного производства на Тернопольщине на внутриобластном уровне в разрезе, в частности, основных форм хозяйствования, специфики отдельных районов.

Ключевые слова: хозяйства населения, сельскохозяйственные предприятия, рентабельность основных видов сельскохозяйственной продукции.

Sachovsky I. To the peculiarities of agricultural production in ternopil region

The agricultural complex of Ukraine is passing through the difficult period of its development, the most determinative peculiarity of which is perhaps the establishment and constant improvement of new economic management forms, the dynamics of which, in its turn, can be one of the most important features of market relations maturity in all the spheres of social production. It is the main keynote of the article offered, and it has found its appropriate reflection in the analysis of production activity of the population's agricultural enterprises in this case in Ternopil region. The determinative, most generalizing peculiarity of the work is first of all the consideration of change of agricultural production structure in the region in terms of the mentioned economic management forms for the period of 1990–2011, and specific features of the activity organization in each of them have been revealed, in particular a great attention has been drawn to consideration of the structure of agricultural enterprises, their organizational and legal status and in this context it has been made the comparative analysis of production efficiency in each of the main enterprise forms of the specified type. The important peculiarity of the work is also that specific features of agricultural production in Ternopil region has been worked out in details by means of its consideration on intraregional level, in its initial, basic element – regional scale.

Key words: population's enterprise, agricultural enterprise, profitability of main types of agricultural production.